

ISTORIA FARMACIEI, ȘTIINȚĂ CONEXĂ ISTORIEI MEDICINEI, CHIMIEI, BIOLOGIEI ȘI A ALTOR ȘTIINȚE

Ana CARATĂ¹
acarata@yahoo.com

MOTTO:

*Farmacia este o înmănunchere de științe, o artă
și o profesie* (Eugene-Humbert. Guitard²)

ABSTRACT: Regarding our subject, renowned pharmaco- historians like Mr. Ovidiu Maior, Pharmacist, Doctor in History of Pharmacy (nonagenarian residing in Germany) in his Doctoral thesis submitted in 1979 in Târgu-Mureș, stated that: “Knowledge of the past of this science, a branch of the history of sciences, finds its importance in the patriotic education of young people who want to embrace the career of pharmacist or physician, and those interested in these sciences.

Professor Alexandru Ionescu-Matiu (1883–1975), pharmacist and chemist, famous university scholar, in his manuscript *Essay of Pharmacy History*, said: „... chemistry remains an inexhaustible source, able to solve many theoretical and practical problems, but pharmacy is a science that depends on chemistry and its development”.

In the paper, we highlight some aspects regarding pharmacy and the history of pharmacy, science and discipline of pharmaceutical university education, in correlation with other branches of science.

KEYWORDS: history of pharmacy and other related sciences

---

¹ Prof. dr. farm. la Facultatea de Farmacie a UMF „Carol Davila”, București; membru titular al Societății Române de Istoria Farmaciei (SRIF); membru titular al Societății Române de Istoria Medicinii (SRIM); membru titular al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române; membru titular al Academiei Internaționale de Istoria Farmaciei (AIHP).

² Eugene-Humbert Guitard, (1884–1976), istoriograf al farmaciei franceze)

Parte integrantă a medicinei din antichitate, farmacia se diferențiază în evul mediu ca știință de sine stătătoare, în urma dezvoltării cunoștințelor de terapie; ajunge în faza de maturitate odată cu apariția farmaciștilor absolvenți ai unui învățământ superior” [22]. În lucrarea noastră recent publicată [4], într-o Anexă, am arătat creșterea numărului de farmaciști pregătiți în țară, din 1871 până la 1948. Datele arată următoarele cifre: de la 18 elevi din care, numai 2 licențiați în anul 1871/1872, în anii 1872–1922, înainte de înființarea Facultății de Farmacie independentă de cea de medicină, în anul universitar 1922/1923 au fost 160 elevi (aprox. de 10 ori mai mulți) și 24 licențiați (12 ori >/2 în 1872).

După 1923, (anul înființării Facultății de Farmacie în cadrul Universității din București), până la anul universitar 1949/1950, la Facultatea de Farmacie din București au absolvit 4434 farmaciști, dintre care 147 au obținut titlul de doctor în științe [4]. Conform criteriului număr de farmaciști, cifrele arată clar dezvoltarea farmaciei române în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, precum și avansarea științelor farmaceutice și a cercetării științifice în prima jumătate a secolului al XX-lea. Legea învățământului superior din 1911, a înființat doctoratul în farmacie [13,22]. Prima teză aparține farmacistului Emil Grozea (1883–1936), care a susținut teza sa de doctorat cu titlul „*Cercetări asupra purității aerului ce respirăm în București*” în 1914, conducător științific, Ștefan Minovici (1867–1935). Cu privire la titlul tezei, autorii subliniază: „temă care după aproape nouă (opt – n.n.) decenii (1914–1994-anul publicării volumului) își păstrează actualitatea” [22 p. 70]. Noi afirmăm că și astăzi, 2018, peste zece decenii, tema este actuală.

Farmacia și Istoria farmaciei – știință conexă altor științe

Farmacia este o știință care depinde de chimie și dezvoltarea acesteia, iar istoria farmaciei este ramură a istoriei științelor, afirmații făcute de autori citați și în rezumat [12,17].

Istoria farmaciei are rădăcini din antichitate pe teritoriul țării noastre, după cum aflăm din unele informații scrise cu privire la cunoștințele farmacoterapeutice ale vechilor locuitori: „În decursul îndelungatei sale istorii, farmacia – întocmai celorlalte profesii – a cunoscut nenumărate transformări care s-au repercutat atât asupra formei cât și a conținutului unei valoroase creații științifice. Cunoscutele lucrări *De materia medica* a lui Dioscoride (sec.I) și *De medicaminibus herbarium* (autor anonim

desemnat cu numele Pseudo-Apuleius), copiate de diferiți scribi în secolele următoare, III, V, VI, conțin și nume dacice de plante medicinale, pe lângă denumirile grecești și latine”. Autorii acestor informații presupun că numele dacice au fost adăugate de un scrib originar din Dacia [22].

Cunoștințe de istoria farmaciei s-au predat la învățământul medical și farmaceutic din București, de la jumătatea secolului al XIX-lea, la *Școala Națională de Medicină și Farmacie*, înființată în 1857 de către Carol Davila (1828–1884). Reamintim că în primii ani, cursurile teoretice și practica, erau comune pentru viitorii medici și farmaciști. În Programă Școlii de Farmacie pe anii 1861/1862, 1862/1863, istoria farmaciei este prevăzută cu trei capitole/discipline, repartizate la trei ani de studii diferiți: Istoria naturală a medicamentelor vegetale (la anul II), Istoria naturală a medicamentelor animale (la anul III), Istoria naturală a medicamentelor minerale (la anul IV) [13, 21].

Despre legătura farmaciei cu medicina, reamintim faptul că practica farmaceutică a apărut odată cu practica medicală, cele două profesii fiind exercitate de-a lungul secolelor, de una și aceeași persoană. Samuel Izsák [13] afirmă: „*primul farmacist a fost medic*”, sau „*primul medic a fost și farmacist*”. De aceea spunem astăzi că „Jurământul lui Hipocrate este și primul jurământ profesional al farmacistului”, după cum a precizat Conf. Dr. Farm. Z. St. Fârșirotu (1916–2009), în comunicarea sa la Congresul Internațional al Științelor Farmaceutice (FIP), în 1973 la Stockholm [11].

Profesorul Benone Duțescu [9] remarcă: „...ce s-a înțeles și ce trebuie să înțelegem și noi astăzi despre istoria medicinei, ...; ...istoria medicinei este o știință despre cum s-a realizat și tot ce s-a realizat de-a lungul timpului ca teorie și activitate practică umană în dramaticul proces de luptă împotriva morții, pentru apărarea vieții și promovarea sănătății omului. Acesta este obiectul istoriei medicinei ca știință”, implicit al istoriei farmaciei, adăugăm noi.

În istoria medicinei și farmaciei se consideră că fenomenul separării celor două profesii, este marcat de apariția primei farmacii, în teritoriile arabe din secolul VIII. În literatura specifică se spune: „Spitalele înființate în orașele califatelor își aveau farmaciile lor; „...în lumea arabă, pentru prima dată în istorie, în secolul al VIII-lea apare figura farmacistului, deținător al unei farmacii publice sau având sub îngrijirea sa o farmacie spitalicească. De data aceasta nu este vorba de simpli vânzători de remedii,

ci de medici dedicați preocupărilor propriu-zis farmaceutice, sau alte persoane cunoscând problemele teoretice și practice ale farmaciei [13].

În civilizațiile omenirii, farmacia înseamnă șapte mii de ani de căutări, de acumulări, de punere în valoare a unor produse de origine vegetală, animală sau chimică, înseamnă descifrarea misterelor artei vindecării omului, de la folosirea empirică a unor leacuri, până la imensa cantitate de cunoștințe înglobate în medicamentele moderne folosite de noi astăzi, sau, până la principiile noi care vor sta la baza obținerii de noi medicamente ca urmare a cunoașterii genomului uman [Matilda Rosetti-Colțoiu și colab.³, cit. A. Carată și colab., 5].

Despre legătura între medicină și farmacie avem dovezi scrise, chiar din antichitate, cu peste 4–5000 (mii) de ani î.Ch. Săpăturile arheologice în ruinele orașului Nippour (Mesopotamia, cca.150 km. la sud de Bagdad), au avut ca rezultat descoperirea a numeroase texte din diferite domenii, scriere cuneiformă pe plăcuțe de argilă, printre care și texte medicale datate în mileniile 5–4, 3–2 î.Ch.

Ovidiu Drimba⁴, în valoroasele sale volume cu titlul *Istoria culturii și civilizației*, în volumul 1 publicat în 1985 [8], a inserat ca autor a două lucrări despre sumerieni, pe Samuel Noah Kramer, la bibliografia capitoului *Civilizația și cultura mesopotamiană*. Prima lucrare „*L’histoire commence à Summer*”, (Colorado, USA 1956), a fost tradusă în limba română la Editura Științifică în 1962, autor Cornel Sabin [18]. A doua lucrare a profesorului S. N. Kramer, „Sumerienii. Istoria, cultura și caracterul lor”, „*The Sumerians. Their history, culture and character*” – s-a publicat la Chicago în 1963, (Univ. Press) [14–15].

În Colecția de Istoria Farmaciei „Conf. Dr. Farmacist Zisi St. Fârșirotu” a Facultății de Farmacie din București, sunt expuse printre alte documente valoroase de istoria farmaciei, două copii ale unei plăcuțe de argilă existentă în Muzeul Luvru din Paris. Pe aceste plăcuțe sunt inscripționate cu scriere cuneiformă, rețete de medicamente. Plăcuțele provin de la Paris, grație relațiilor profesional-științifice ale profesorilor noștri, cu reprezentanți de seamă ai învățământului farmaceutic din Franța (fig.1–2).

³ Prof. Dr. farm. Matilda Rosetti-Colțoiu (1926–1991), Disciplina Biochimie, Facultatea de Farmacie, București.

⁴ Ovidiu Drimba (n. 2 septembrie 1919 – d. 29 aprilie 2015) a fost un istoric literar român, profesor universitar la București. Wikipedia, ro.wikipedia.org/wiki/Ovidiu_Drimba.

Fig. nr. 1 - Copie, (mulaj) plăcuță de argilă 16/9,5 cm. în cutie de carton maro la exterior (alături este capacul) și casetă de plexiglas la interior;

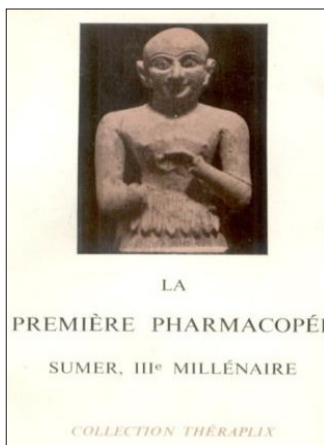
Fig. nr. 2 - Detaliu, mulaj, plăcuță de argilă inscripționată

Cele două copii oferite de profesorii francezi, în cutie de carton maro la exterior și casetă de plexiglas la interior, sunt însoțite de o mică broșurică în limba franceză, (12 pagini, 13/9cm.), în care sunt descrise rețete de medicamente și o scurtă istorie a acestor plăcuțe (fig. 3).

Pe capacul interior de plexiglas (fig. 1) se poate citi: *La première pharmacopée, Sumer, III-ème millénaire*. Pe capacul exterior sunt reproduse rețete de medicamente, cu scriere cuneiformă.

În broșură sunt explicații și câteva imagini semnificative pentru înțelegerea stadiului cunoștințelor medicale și farmaceutice din antichitate (fig.4, -5/5a,5b, 6-8). La pagina de gardă se explică figura de pe coperta 1: *Couverture: statuette datant de 2.500 avant J.-C., qui donne une idée de ce que pouvait être le Docteur Lulu*. (Coperta: statueta datând din 2.500 î.J.-C. care ne dă o idee despre ceea ce putea să fie Doctorul Lulu), (n.n., despre care se vorbește în text).

Imaginea de la pagina 1 (fig. nr. 4) reprezintă prototipul sumerian al

Fig. nr. 3 – Coperta 1 a broșurii *La première pharmacopée, Sumer, IIIe millénaire, Collections Théraplix*, (broșură 13/9cm., 12 pp. Sursa: Colecția de Istoria Farmaciei „Conf. dr. farm. Zisi St. Fârșirotu” – Facultatea de Farmacie, București)

caduceului, emblemă a medicinei și farmaciei în antichitate (bastonul cu doi șerpi). Explicația: „*Prototipul sumerian al caduceului. Scenă desenată pe un vas de steatită dedicat de Gudea care a dominat Lagash, oraș sumerian, circa 2.100 î.J.-C*”. În inscripție se spune: „*Lui Ningishzida, Dumnezeul său, Gudea, prinț de Lagash, dedică acest vas*”. Ningishzida era o divinitate care trebuie să fi avut ceva legătură cu boala și sănătatea [S. N. Kramer, 14, 15].

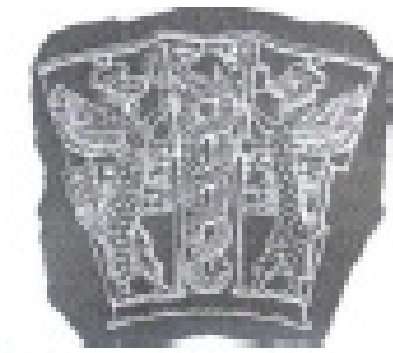

Fig. nr. 4 - Detaliu, Prototipul sumerian al caduceului (bastonul cu doi șerpi) și explicația, p.1.

Text: „*În cursul mileniilor al treilea și al doilea î.Ch., Sumer, considerat până de curând (de puțin timp) ca Babilonia, și corespunzând aproximativ teritoriului Irakului de azi, a fost sediul a ceea ce s-a numit civilizația dominantă din anticul Orient – Apropiat*”. ...

Din conținutul acestei broșuri avem mai multe informații: – despre figura medicului Lulu (Copertele 1–2); – prototipul emblemei profesiei medicale (implicit a farmaciei), celebrul caduceu (pagina 1); informații despre prima farmacopee din lume.

În traducerea din 1962 [18], despre *Prima Farmacopee* (capitolul IX-*Medicina*) se spune: „Un medic sumerian anonim care a trăit spre sfârșitul mileniului al III-lea î.e.n. s-a hotărât într-o zi să adune și să aștearnă în scris, în folosul colegilor și studenților săi⁵, cele mai prețioase prescripții medicale ale sale. El a pregătit o tăbliță de argilă umedă de aproape 16 cm. lungime, 9,5 cm. lățime, a tăiat în formă de cui extremitatea unui stilet de trestie și a înscris cu caracterele cuneiforme ale vremii

⁵ Această informație, „...în folosul colegilor și studenților săi” ne sugerează existența unei școli de medicină și farmacie.

sale numele unei duzini din leacurile sale preferate. Acest document de argilă, cel mai vechi „manual” de medicină cunoscut până azi, zăcea îngropat în ruinele de la Nippur de mai bine de patru mii de ani, când a fost dezgropat de către o expediție arheologică și adus la *University Museum* din Philadelphia”.

Autorii lucrărilor publicate [14,18], ne informează: „Din relatarea profesorului Samuel Noah Kramer aflăm că la traducerea textului sumerian, Kramer a fost ajutat de Martin Levey, chimist, doctor în istoria științelor, din Philadelphia; Kramer s-a limitat la citirea semnelor sumeriene și construcțiile gramaticale, iar Levey, cunoscând tehnologia sumeriană, a contribuit la descifrarea ingredientelor și a tehnicilor de preparare.

Remediile folosite de către medicul sumerian, „*ca și confratele său modern*”, erau din cele trei regnuri: – *vegetale*, cele mai multe – cassia, mirtul, assa foetida⁶, cimbrul, uleiuri vegetale, semințe, rădăcini, scoarța și rășina de la diferiți copaci, (salcia, păr, brad, smochinul, curmalul), păstrate fie întregi, fie sub formă de pulbere; – *remedii minerale favorite* – sare marină (NaCl), salpetru (KNO₃), pământ de râu, cenușe organică alcalină rezultată din arderea vegetalelor; – *remedii animale* (lapte, pielea de șarpe, bagaua-carapace de broască țestoasă). *Vehicule folosite* – vin de *kuşumma*, berea, ulei de râu (neidentificat), ulei de mare (probabil, de pește). *Forme farmaceutice* – lichide, unguente (alifii), săpunuri, cataplasme.

Concluziile cercetătorilor desprinse din studiul tăblițelor de argilă [14,18] ne informează despre starea de dezvoltare remarcabilă a medicinei într-o epocă atât de îndepărtată, mileniul III î.Ch.:

– sumerienii aveau cunoștințe temeinice de chimie, având în vedere procedeele și operațiunile recomandate la prepararea medicamentelor (purificarea ingredientelor înainte de pulverizare, folosirea cenușei alcaline, obținerea salpetrului etc.);

– medicul sumerian nu dezvăluie compoziția cantitativă a medicamentelor folosite de el și nici bolile pentru care le administra; „probabil, nu erau importante pentru el, sau erau secret profesional” [18]!? De reținut totuși, aceste compoziții de medicamente „rețetele lui preferate”, le-a scris „în folosul colegilor și studenților săi”; este vorba de norme de etică medicală (relații de colaborare între medici) și responsabilitate față de elevi;

⁶ *Assa foetida*, gumirezină a unor specii asiatice de *Ferula*, (Umbelifere) [1, p. 53].

– medicul sumerian nu recurge la formule magice, demoni, descântece, deși s-au descifrat circa 60 de plăcuțe de argilă cu descântece și credințe în zei (zeița Gula, numită și Nini-sinna sau Bau).

Autorii concluzionează: <<Tocmai de aceea este și mai remarcabil faptul că bucata noastră de argilă, cea mai veche „pagină” de text medical sau de „codex” cunoscut până astăzi, este cu totul lipsită de elemente mistice și iraționale >> [18].

La ultima pagină din broșură, în text se vorbește de ... „a-zu” (a cărui semnificație ar fi, „cunoscător al apei”) „avu o lungă istorie la Sumer. O expediție anglo-americană a scos din ruinele orașului Nippur mai multe tablete menționând un doctor cu nume șarmant Lulu”, din anul 2.700 î.Ch. Prototipul celebrei embleme a profesiunii medicale, caduceul, se găsește pentru prima dată pe un vas sumerian din aproximativ 2.100 î. J.-C. (în prezent la Luvru), s-ar putea spune, din perioada când a fost gravată tableta farmacopeei” [14].

La finalul paginii se menționează autorul: S. N. KRAMER, *Professeur d'assyriologie, Conservateur à l'University Museum, Université de Pennsylvanie*.

Pe coperta a treia este scris: *Un ouvrage de S. N. Kramer sur la civilisation sumérienne a été traduit en français aux éditions Arthaud sous le titre L'HISTOIRE COMMENCE À SUMER*. (O lucrare de S. N. Kramer despre civilizația sumeriană a fost tradusă în limba franceză la editura Arthaud cu titlul *ISTORIA ÎNCEPE LA SUMER*), scris pe banda maro/ în imagine apare negru).

Despre aceste plăcuțe de argilă și importanța lor istorică, referitoare la Prima Farmacopee din lume, au fost comunicate și publicate informații de către unele cadre diactice ale disciplinei de istoria farmaciei [1,10].

Comentariu

De-a lungul timpului, de la termenul de Societate (sistem organizat de relații active ale existenței și conștiinței sociale între oameni, istoricește determinate), astăzi vorbim despre societăți științifice particulare (speciale). Istoria farmaciei și istoria medicinei sunt științe particulare (speciale), constituite pe baza cunoștințelor din aceste două domenii, medicina și farmacia. Ca științe particulare, istoria farmaciei și istoria medicinei sunt totodată și speciale, interdisciplinare, întrucât studiază domeniul propriu în corelație una cu cealaltă, precum și cu alte științe, chimia, biologia, biofizica etc.

Relația medicină – farmacie de-a lungul timpului, este subiect al mai multor lucrări, comunicate și/sau publicate la reuniunile științifice anuale organizate de cele două societăți de profil, Societatea Română de Istoria Medicinei (SRIM) și Societatea Română de Istoria Farmaciei (SRIF) [2,3].

„Despre istoria farmaciei ca știință în România, nu putem vorbi decât în secolul XX, cu toate că, după unii farmaco-istorici, mișcarea de istoria farmaciei în țara noastră se manifestă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Literatură de istoria farmaciei ca disciplină de învățământ și știință în țara noastră, avem de la începutul secolului al XX-lea, grație unor autori renumiți”, afirmă dr. C. Iugulescu (1924–2006), farmacoistoric, om de știință, după cum se autocaracterizează⁷.

Începutul unor preocupări organizate ale farmaciștilor pentru activitate științifică în societăți și prin publicații ale acestora, este marcat la anul 1857. În acest an, 1857, Carol Davila (1828–1884), a înființat Societatea Medicală Română, la ale cărei ședințe științifice săptămânale a urmărit să atragă absolvenții școlii, interesat îndeaproape de afirmarea viitorilor medici și farmaciști. La îndemnul lui C. Davila, elevii farmaciști au elaborat ierbare din flora autohtonă, au organizat colecții de substanțe minerale, efectuau analiza chimică a apelor minerale, au înființat mici biblioteci de specialitate, au început să publice articole științifice farmaceutice în reviste medicale [22, p. 219–220].

N.I. Angelescu (1866–1942), farmacist, dr. chimist la Lausanne (în Elveția), unul dintre primii istorici ai farmaciei românești, citat de J. Spielmann [22], afirma: *„Asupra trecutului farmaciei din Țările Românești foarte puține raze de lumină au căzut”*. După mai multe decenii, cu privire la această afirmație, Prof. Dr. Doc. J. Spielmann constată: *„aserțiunea ... și-a pierdut demult actualitatea. O pleiadă de valoroși și înzestrați cercetători au defrișat ogorul trecutului nostru farmaceutic. În ciuda acestui fapt, există un domeniu al istoriei farmaciei autohtone despre care se poate afirma și astăzi⁸ că asupra lui, foarte puține raze de lumină au căzut. Este vorba de istoria științelor farmaceutice de evaluarea contribuției farmaciștilor români la îmbogățirea patrimoniului științei naționale și internaționale”* [22].

⁷ [Constantin Iugulescu- Fond Personal de Arhivă, (FPA), Ed. Sitech, Craiova 2012, (226pp), Arhiva SRIF, Fac. Farm. București].

⁸ n.n., 1994, anul publicării volumului *Istoria Științelor Farmaceutice în România*).

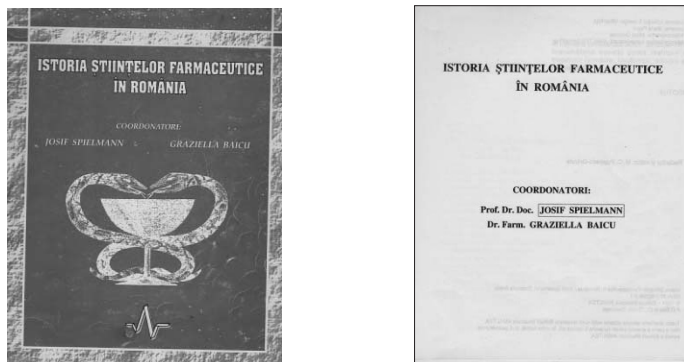

Fig. nr. 5 - Istoria Științelor farmaceutice în România,
Ed. Med. Amaltea, București, 1994, (284pp).

În circumstanțele deceniilor secolului trecut „majoritatea cercetărilor istorice s-au concentrat asupra învățământului farmaceutic, practicii și legislației farmaceutice. Totuși, în operele istoricilor clasici din țara noastră, Nicolae Iorga (1871–1940), V. A. Urechia (1834–1901)⁹, ca și ale pionierilor în istoriografia consacrată farmaciei românești ... se găsesc date extrem de valoroase cu privire la trecutul cercetărilor științifice farmaceutice. Printre autori se numără, medici, farmaciști, farmaciști-chimiști: Nicolae I. Angelescu (1866–1942), farmacist, chimist; Valeriu-Lucian Bologa (1892–1971), medic; Petre Cazacu (1871–1956), medic; Ioan Constantinescu-Frunză (1880–1934), farmacist; Iacob Felix (1832–1905), medic; Victor Gomoiu (1882–1960), medic; farmacistul Dimitrie Nicolau (1863–1916)¹⁰; Iuliu Orient (1869–1940), medic, farmacist, chimist; Pompei Gh. Samarian (1879–1942), medic; Aurel Scurtu (1875–1948) farmacist; Ion Vintilescu (1881–1954), farmacist, chimist, dr. șt. nat., enzimolog; Al. Ionescu-Matiu (1883–1975), farmacist, dr. chimist [20,22].

Profesorul Josif Spielmann continuă: „*Aceste relatări, ca și rezultatele mai recente ale farmacoistoricilor români, așteptau în mod firesc o sinteză*”.

⁹ Urechia Vasile Alexandru (1834–1901) născut la Piatra Neamț, istoric, scriitor și om politic român, Academician 1867, prof. univ. la Iași și București, luptător unionist. Sinteze istorice: *Istoria românilor*, 14 vol.; *Istoria Școalelor de la 1800 la 1864*; etc. [Mic Dicționar Enciclopedic, Ed. Șt. Enc., ed a III-a/1986, 1819, 1901 (1908)].

¹⁰ D. Nicolau, farmacist maior (r), (Focșani, 4 mai 1863-Ciurea 31 dec 1916), și-a pierdut viața „în tragicul accident de cale ferată de la Ciurea” (Jud. Iași) [V. Lipan, *Istoria farmaciei române în date*, Ed. farm. Buc. 2009, 231 (1124p.)].

Valeriu-Lucian Bologa (1892–1971), medic, istoriograf al medicinei și farmaciei, profesor universitar la Cluj, într-un articol intitulat „*Observații în legătură cu istoria farmaciei*”, (publicat în Revista medicală/1971), cu privire la obiectivele farmacoistoriei românești și rolul farmaciștilor, recomandă: „Farmaciștii au datoriat de cinstă de a elabora o sinteză privind trecutul profesiei lor în strânsă legătură cu istoria tuturor științelor naturale și sociale, urmând la tot pasul să facă apel la alte compartimente ale istoriei generale a științei din care trebuie să culegă și să extragă tot ceea ce se referă la istoria sa (n.n. lor) specială, având mereu în față strânsa și reciproca legătură dintre istoria farmaciei, de o parte, a științelor naturii, medicinei, științelor sociale și filozofiei, de alta” [22].

La întâi octombrie 1869, s-a înființat prima societate de farmacie, Societatea Farmaciștilor Români, al cărei program prevedea „*susținerea și dezvoltarea științei¹¹ farmaceutice în România*”. Conform statutului societății, primul periodic farmaceutic românesc a apărut la București, în februarie 1871, cu titlul „*Fóia Societății Farmaciștilor Români – Jurnal Științific și Pharmaceutico-Comercial*”. (În titlul acestui periodic se păstrează scrierea veche în unele cuvinte – *științei, Fóia, Științific* și influența limbii franceze, *Pharmaciștilor, Pharmaceutico-*).

Pe lângă informare și publicitate, creatorii revistei și-au propus un program de dezvoltare și prosperare a „artei farmaceutice românești” la nivelul celor din țările avansate. Societatea și revista au avut o scurtă perioadă de existență. „Din conținutul celor 12 numere apărute în perioada 1871–1872 reies în bună măsură principalele preocupări ale farmaciștilor de atunci”. ... „Mai mult de jumătate din cele 150 subiecte sunt din domeniul chimiei analitice”. (Deși nesemnate, după stil și conținut se presupune că autorul a fost Adolf Trausch, 1836–1945, președintele societății). „Limba curată (n.n. Limbajul curat), exigența științifică și preocuparea atentă pentru aspectul revistei au făcut din primul periodic al farmaciștilor români un valoros act de cultură profesională” [indice 22, pp. 219–221]. Evoluția societăților profesional-științifice ale farmaciștilor și ale studenților din Școala Superioară de Farmacie sunt prezentate la subcapitolul 7.3. în volumul publicat în 2010 [indice 1, pp. 128–143].

Un răspuns documentat cu privire la întrebarea, de ce este istoria medicinei-știință?, îl dă Profesor Dr. Benone Dușescu în eseul său publicat

¹¹ *științei, Științific*, cuvinte copiate identic din materialul documentar.

în 2014: „... astăzi, istoria medicinei este considerată cartea de vizită a medicinei, a tot ceea ce înseamnă știință și practică medicală în istoria omenirii” [9].

Literatura de care dispunem pentru această lucrare, ne arată preocupări despre istoria științelor, la toți autorii. Autorul Adam Schaff [19], în publicația sa din 1970 *Geschichte und Wahrheit*, (*Istorie și Adevăr*), în *Partea a III-a*, (*Obiectivitatea adevărului istoric*), subtitlurile, *Faptele istorice și selectarea lor*; *Descriere – Explicare – Evaluare*, citează finalul unuia dintre eseurile polemice ale eminentului istoric francez Lucien Febvre (1878–1956)¹², împotriva „concepției istoriei ca *istorie factografică, istorie istorizantă*”.

L. Febvre, metaforic, în propoziții scurte de 2–3 cuvinte sau mai multe, pune unele întrebări (Cum se scrie istoria? De ce se scrie? Ce este istoria?), la care dă și răspunsuri, îndemnându-ne: „*Adunați fapte. Pentru aceasta mergeți în arhive. Aceste hambare de fapte. Nu trebuie decât să te cobori acolo pentru a le culege. Coșuri întregi. Le așezați pe masă. Procedați ca și copiii atunci când se amuză cu „cubulețe” și se străduiesc să reconstruiască frumoasa imagine care le-a fost aruncată în dezordine...Jocul s-a sfârșit. Istoria s-a scris. Ce vreți mai mult? Nimic. Dacă nu: a ști pentru ce? Pentru ce se scrie istoria? Și, deci, ce este atunci istoria?*”. Pe lângă metafora și întrebările la care găsim și răspunsuri ale „eminentului istoric francez, Lucien Febvre”¹³, istoricul ne spune și cum se scrie istoria. (*Combats pour l’histoire*, cit. Adam Schaff).

La un alt subtitlu, *De ce rescriem mereu istoria*, este citat J. W. Göthe (1749–1832)¹⁴ care afirma: „*Nu mai încapă nici o îndoială în zilele noastre că istoria lumii trebuie să fie rescrisă din timp în timp. Această necesitate nu provine însă din descoperirea multor alte evenimente, ci pentru că au fost formulate noi puncte de vedere, deoarece contemporanul unei epoci în desfășurarea progresivă ajunge la punctul de vedere de la care poate să revadă și să evalueze trecutul într-o nouă modalitate ...*” [19, p. 309].

În concordanță cu afirmațiile de mai sus, medici și farmaciști, rescriu istoria medicinei și farmaciei, în contextul științei actuale. D. Dobrescu [7] la înființarea Societății de Științe Farmaceutice din România (SSFR),

¹² Lucien Febvre, *Combats pour l’histoire* (cit. Adam Schaff, p. 276).

¹³ Lucien Febvre (Nancy 1878-Saint-Amour, cantonne Jura 1956), l’auteur du *Problème de l’incroyable du XVIIe siècle, La Religion de Rabelais* (1942), créateur avec Marc Bloch (1886–1944), des *Annales d’Histoire économique et sociale* (1929), [Petit Larousse, Dictionnaire encyclopéd., 1993, p. 1186, 1324, (1784)].

¹⁴ Johann Wolfgang von Göthe (1749–1832), scriitor, gânditor și om de știință german, [Mic Dicționar Enciclopedic, Ed. Șt. Enc., ed a III-a/1986, 742, (1908)].

și-a intitulat discursul „*Un nou început de drum, continuarea unor tradiții valoroase*”, în care a prezentat societatea într-o nouă formă și un nou conținut, în contextul stadiului cercetării științifice a medicamentului la nivel internațional. Din lucrări actuale avem alte informații: *Omul modern între știință și credință* [V. Lupu, 16]; despre personalități și contribuțiile lor științifice, *Prof. Dr. Al. Ionescu-Matiu, Farmacist și Chimist- Contribuții în Cercetarea științifică românească* [20] etc. Este interesant de studiat volumul autorului, Dr. medic V. Lupu, „*Medicină și Societate–Eseistică medicală*”, ale cărui informații corespund afirmației Academicianului Gleb Drăgan (1920–2014) cu privire la știință și oamenii de știință: „știința depinde de societate”; „*Il faut souligner que les hommes de science, ils seuls, ne peuvent pas accomplir leurs obligations de prévenir les conséquences graves de leurs recherches parce que la science dépend de société*”¹⁵.

Istoria farmaciei ne descoperă drumul parcurs de către farmaciști, în colaborare cu chimiști, medici și alți specialiști, pentru realizare de noi medicamente de uz uman și veterinar, noi metode de tratament (apiterapie și altele), noi resurse utilizate pentru sănătate. Istoria farmaciei, istoria medicinei, farmacologia și chimia, s-au afirmat ca ramuri ale istoriei generale a științei, prin realizările lor științifice, mai ales în secolul trecut. Amintim zecile de invenții și certificate de inventator obținute de grupuri interdisciplinare de cercetători din fabricile de medicamente din țară în secolul XX și în prezent.

De reținut sunt cercetările științifice pentru valorificarea resurselor autohtone (plante medicinale, apele minerale, produse ale stupului etc.), noi metode de analiză și control complex al medicamentului, aparatura farmaceutică, noi forme farmaceutice, cercetări farmacologice etc. [6, 20, 22].

Dezvoltarea tuturor ramurilor economice și sociale, au condus la acțiuni de organizare în societăți și asociații profesional-științifice pe domenii de activitate și în țara noastră, ca și în alte țări, pentru cunoașterea noutăților, dar și a trecutului și difuzarea acestor informații la nivel național și internațional. Societatea de Științe de la sfârșitul secolului al XIX-lea, a generat noi societăți precum: Societatea de Chimie, – de Științe Farmaceutice din România, -Biologie, -Farmacologie, -Farmacie Clinică, -Istoria Medicinei, -Istoria Farmaciei ș.a. Toate aceste realizări, din trecut

¹⁵ [Gleb Dragan, *Reflecții sumare* –Ed. Acad. Române, 2010, p. 53, (272)].

și din prezent, sunt obiectul de studiu al istoriei farmaciei ca știință, care culege, compară și descoperă adevăruri pe drumul parcurs spre progres.

Concluzii

Începutul unor preocupări organizate ale farmaciștilor pentru activitate științifică în societăți și prin publicații ale acestora, este la jumătatea secolului al XIX-lea, prin contribuția remarcabilă a lui Carol Davila (1828–1884), creatorul învățământului farmaceutic în țara noastră, la București.

Am redat în aceste pagini unele afirmații recente despre istoria farmaciei ca știință, în corelație cu istoria medicinei, precum și date din antichitate, conform cu titlul acestei Note 1. Într-o altă Notă vom prezenta diferite aspecte despre istoria farmaciei ca știință, „ramură a istoriei științelor”, afirmație menționată mai sus.

Medicina și Farmacia – practici și științe complexe, dintotdeauna au contribuit la asigurarea sănătății oamenilor și animalelor. În complexul de obiective și acțiuni întreprinse în țara noastră pentru creșterea nivelului de trai și îmbunătățirea stării materiale și spirituale a poporului, științelor medicale și farmaceutice, (la care se asociază obligatoriu și chimia), le-a revenit nobila misiune de a găsi noi mijloace de investigare și menținere a stării de sănătate, precum și elaborarea de noi remedii în tratarea bolilor.

O sinteză ordonată cu mai mulți autori (farmaciști, medici, chimiști, biologi și alți specialiști), sub coordonarea reputaților farmacoistorici, Prof. Dr. Doc. J. Spielmann (1917–1986) și Doctor farmacist Graziella Baicu, în 262 pagini și opt capitole, ilustrează *Istoria Științelor Farmaceutice în România*, în șapte direcții de cercetare: (I. Introducere (*Pro Domo*), pp.9–11); II. *Începuturile cercetării farmaceutice*, 13–40; III. *Farmacopeea Română*, 41–64; IV. *Învățământul farmaceutic*, 65–144; V. *Institutele de cercetare*, 145–162; VI. *Industria de medicamente*, 163–176; VII. *Valorificarea plantelor medicinale*, 177–218; VIII. *Societăți, Publicații, Manifestări științifice și profesionale*, 219–262 [22]. În Introducere la acest volum (p.9–10), J. Spielmann caracterizează Farmacia „o valoroasă creație științifică”, conform citatului: „În decursul îndelungatei sale istorii, farmacia – întocmai celorlalte profesii – a cunoscut nenumărate transformări care s-au repercutat atât asupra formei cât și a conținutului unei valoroase creații științifice”.

Bibliografie:

- [1] Carată, Ana – *Rolul și locul istoriei farmaciei în învățământul universitar* (pp.4–5); *Istoria farmaciei – știință și disciplină în învățământul universitar farmaceutic în România* (pp.9–10), în vol. *Istoria Farmaciei – Comparații și schițe de curs pentru studenți* – Ed.-Tipo.Tehnoplast, București, 2010, (204pp.)
- [2] Carată, Ana, *Medicina și Farmacia de-a lungul timpului*, în vol. A XLII-a Reuniune Naț. Ist. Med., vol. *in extenso, Timp și semnificație în Istoria Medicinii*, Coordonator Dana Baran, Ed. „Gr. T. Popa”, Iași 31 mai–2 iunie 2012, p. 47–59, (266 pp).
- [3] Carată, Ana, Soporean, Maria, Crișan, Iuliana, *Istoria medicinei, știință particulară, la cea de-a 45-a Reuniune Națională SRIM, Brașov, 20–22 Octombrie 2016*, Galenus, nr. 104/Nov., 2016, 72–74.
- [4] Carată, Ana și colab., *Învățământul universitar farmaceutic la București, 160 de ani (1857–2017). Nota 1- Unele aspecte de început (secolul XIX) și din secolul XX*, Galenus 108, Aprilie 2017, 67–71, (76).
- [5] Carată, Ana, Soporean, Maria, Crișan, Iuliana, *Valențe ale profesiei de farmacist*, Galenus nr.114, nov. 2017, 71–74, (76).
- [6] Carată, A., *Prof. dr. Constanța Rizescu (1932–2017), expert ONUDI. Contribuții la cercetarea și valorificarea plantelor medicinale indigene în STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS*, Vol. X, 2017, 385–398 (433).
- [7] Dobrescu, D., *Statutul Societății de Științe Farmaceutice din România – Farmacia*, vol.XLII, nr.1–2, 1994, p. 61–66; *Un nou început de drum, continuarea unor tradiții valoroase*, Farmacia, vol.XLII, nr.5–6, 1994, p. 1.
- [8] Drimba, Ovidiu – *Istoria culturii și civilizației* – vol. 1, capit. *Civilizația și cultura mesopotamiană*, Ed. Șt. Enc. Buc. 1985, 59–105, (857), (Cuprins în 3 limbi, pp.859–870).
- [9] Duțescu, Benone, *De ce este Istoria Medicinii știință?*, Viața Medicală nr.2, 10 ian. 2014, pp.11.
- [10] Fârșirotu, Zisi St., Dimitriu, Elena, *Taine cuprinse în tăblițele de argilă de acum 4000–5000 ani* – Rev. Practica Farmaceutică, vol. III, 1971, p. 123.
- [11] Fârșirotu, Z. St., *Does the Hippocratic Oath also concern the Pharmacist?* – FIP, International Congress Pharm. Sciences, Stockholm, sept. 1973.
- [12] Ionescu-Matiu, Al., *Eseu de Istoria Farmaciei*, manuscris dactilo., cca. 1000 pp., Biblioteca de Ist. Farm., Arhiva SRIF.
- [13] Izsák, S., *Farmacia de-a lungul secolelor* – Ed. Șt. Enc. Buc. 1979, 330, 419 p.
- [14] Kramer, Samuel Noah, *La première pharmacopée, Sumer, III-ème millenaire*, broșură 13/9 cm. 12 pag. Ed. Chavane, Paris, les Laboratoires Theraplix, MCMLIX (1959), Colecția de Ist. Farm., Fac. Farm. Buc.

- [15] Kramer, Samuel Noah, (cit. O. Drimba), „*L'histoire commence à Summer*”, Colorado (USA) 1956; „*The Sumerians. Their history, culture and character*”, Chicago, 1963, Univ. Press.
- [16] Lupu, Valeriu, Lupu Vasile V. – Partea I, 4. *Omul modern între știință și credință*, în vol. *Medicină și Societate – Eseistică medicală*-, Ed. PIM, Iași 2014, 29–40, (334).
- [17] Maior, Ovidiu, „*Contribuții la farmaco-istoria Transilvaniei*” *Oficinele județului Sibiu*, Teză de Doctorat, 30 Iunie 1979, Tg. –Mureș; Revizuită și completată, Editura „Echinox”, Cluj-Napoca, 2014, 600 pp.
- [18] Sabin, Cornel, *Prima Farmacopee*, în vol. *Istoria începe la Sumer* Capitolul IX, *Medicina, (L'Histoire commence à Sumer, Colorado, USA, 1956)*, trad. în română, Ed.Șt., București, 1962, pp.120–124.
- [19] Schaff, Adam, *Geschichte und Wahrheit*, Europa Verlag Wien 1970, trad. *Istorie și Adevăr*, în colecția *Idei contemporane*, Ed. Pol. București, 1982, trad. din lb. germană Al. Boboc și I. Mihăilescu, *PARTEA a III-a, Obiectivitatea adevărului istoric*, pp.235–276; *De ce rescriem mereu istoria*, pp.309–321; *Obiectivitatea adevărului istoric*, pp.322–360, (370).
- [20] Soporean, Maria, Crișan, Iuliana, Carată, Ana, și colab., *Profesor Dr. Al. Ionescu-Matiu (1883–1975), Farmacist și Chimist. Contribuții în Cercetarea științifică românească*, al IV-lea Colocviu Internat. Ist. Farm., Brăila, 5–7 Iunie 2014, Ed. Sitech, Craiova, 2014, 260–268, (368).
- [21] ***, *Semicentenarul Facultății de Farmacie din București (1923–1973)* – (Secretar, Comit. Red., Z. St. Fârșirotu), Ed. Med. București 1976, cap. 1.2., *Școala Națională de Medicină și Farmacie*, 22–27 (344).
- [22] ***, Spielmann Josif, Graziella Baicu (coord), *Pro Domo; Inceputurile cercetării farmaceutice; Societăți, Publicații, Manifestări Științifice și Profesionale*, în vol. *Istoria Științelor farmaceutice în România*, Ed. Med. Amaltea, București, 1994, 9–11, 13–40, 70, *passim*, 219–259 (284).